

Александар Дероко

Кулич и Рам каструми на римском
Дунавском лимесу

Aleksandar Deroko

Les castels du „Limes“ romain près de Kulič et de Ram

Кулич и Рам каструми на римском Дунавском лимесу

Путујући у лето 1948 год. у циљу проучавања средњовековних градова на обали Дунава, обишао сам узгред и два касноантичка утврђења: прво код села Кулича, западно од ушћа Мораве а друго код Рама. Оба су вероватно припадала линији утврђене северне границе римских земаља — Лимесу а служила су и као доцније Јустинианове тврђаве према „Барварима“. Циљ је овог извештаја да досада познате податке допуни тачнијим архитектонским скицама као и авионским снимцима.

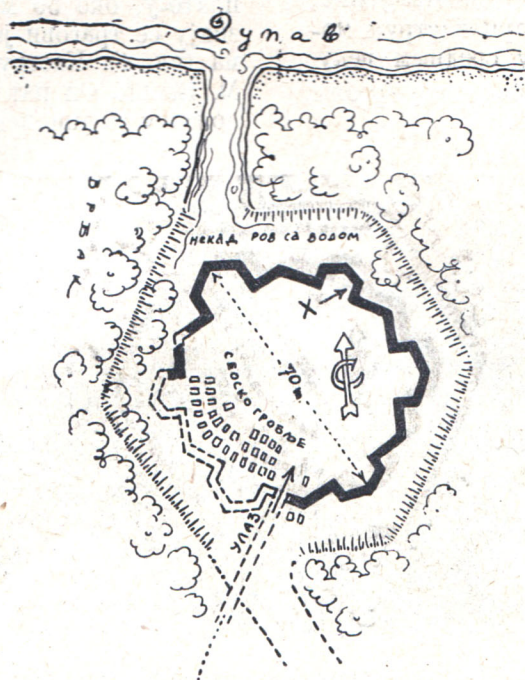
I

Кулич је приказао први још Ф. Каниц. Он мисли да је то војна станица *Castrum Margum-a* (чији се варошки остаци налазе с источне стране Мораве). д-р Марић потсећа пак да не треба заборавити ни да се *Castra Augustoflaviensia* налазила такође негде у о-

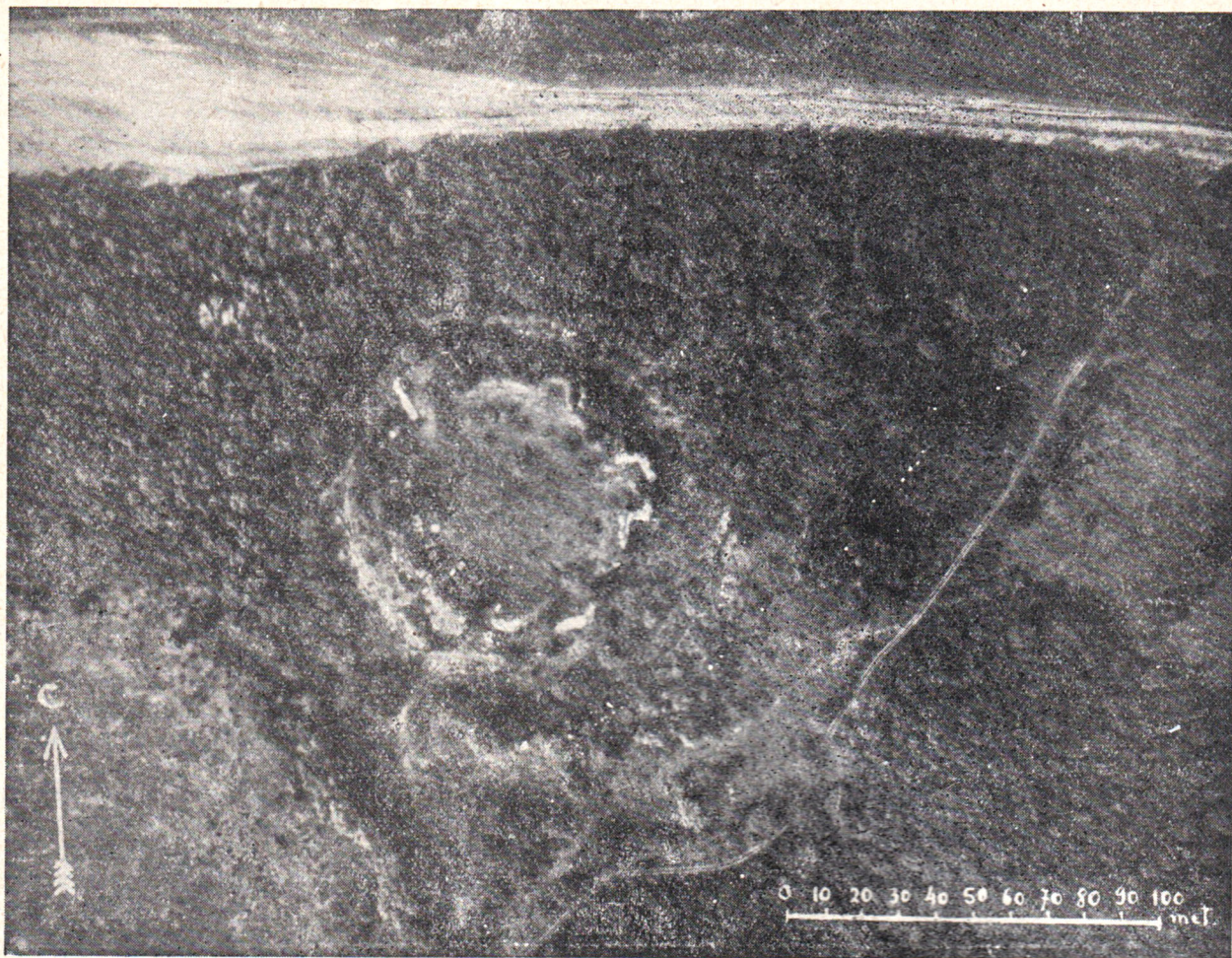
вој околини. Мислим да могу допунити Каницову (односно Каракашевићеву) скицу основе једном тачнијом (сл. 1).

Град има шестоугаону основу, са појачањем у облику бастiona на средини сваке стране (план је донекле сличан касноантичкоме утврђењу у Рготини 6 км. с/з од Вражогрнаца на Тимоку, које је такође забележио Каниц). Зидови су начињени од полупритесаног камена, мешаног с ниво-а на ниво са редовима опека, све у доброме малтеру. Они се делимично још држе око 3—4 м. високо (сл. 3). На једном месту има чак и остатака свода (код X сл. 1). Око града је широк ров, кроз који је некада свакако била спроведена вода из оближњег рукавца Мораве и из Дунава.

Град је вероватно касноантички и нема видних средњовековних трагова. По облику и начину зидања он би такође могао бити и рановизантско утврђење, што је у суштини са-

Сл. 1 — Скица основе каструма Кулича
Le plan du castel de Kulič

Сл. 2 — Авионски изглед кулича (снимак Команде југословенског ратног ваздухопловства)
Photographie aérienne de Kulič

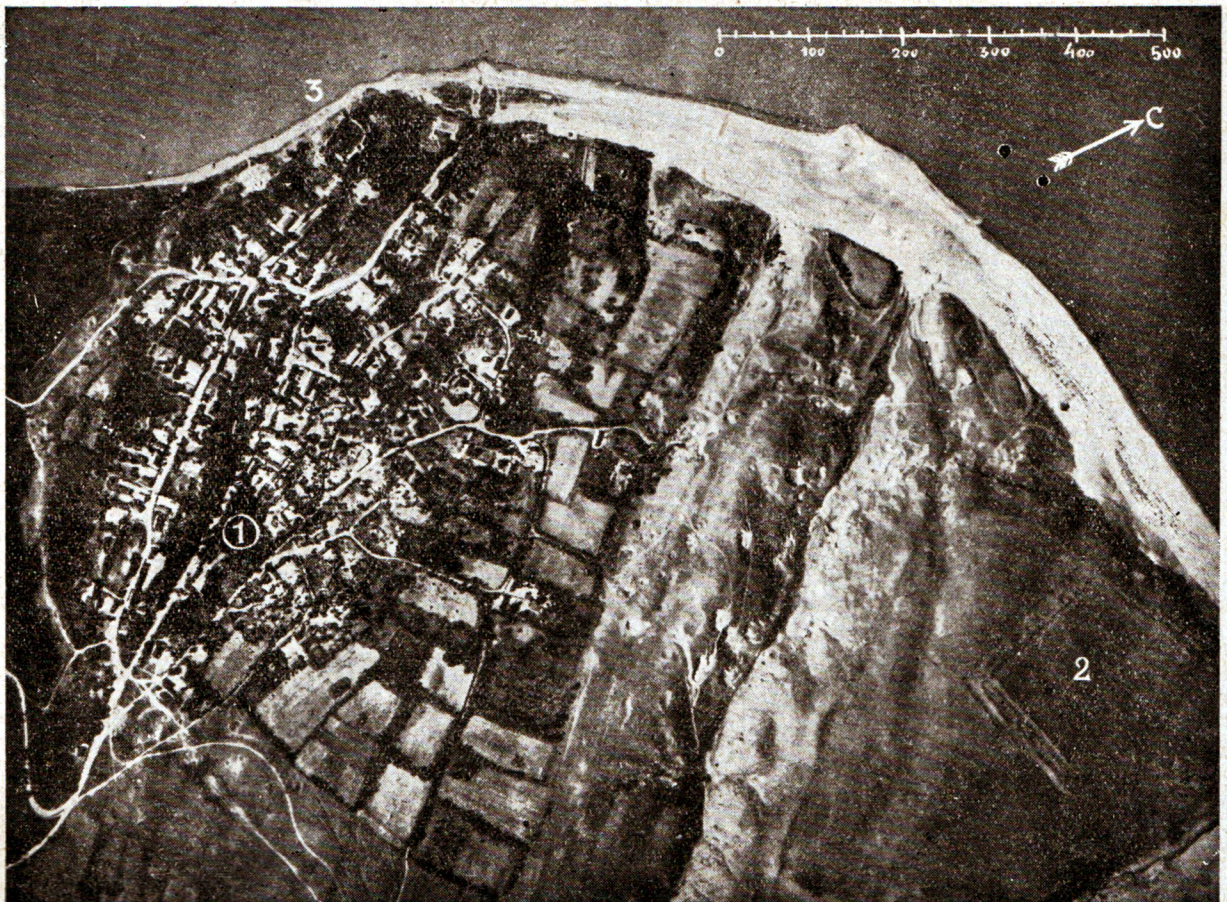
свим сродно. Ваља потсетити ипак да Ст. Новаковић помиње (Глас XXVI/1908) средњевековни српски градић „Моравиште” на ушћу Мораве у Дунав на месту античког Margum-а, што би значило да су овај стари каструм могли искоришћавати и Срби у средњем веку. Данас је у унутрашњости града сеоско гробље оближњег села Кулича.

II

Рам је познат са свог средњевековног градића. Међутим источно од овога на голоме плато-у, око 50 м. висине изнад Дунава, познају се трагови једног касноантичког каструма (сл. 4). Каструм је већ раније обишао д-р М. Васић. Он пак није могао имати на располагању и авионске снимке које, благодарећи

Сл. 3 — Остаци зидина на Куличу
Restes des murs à Kulič

Сл. 4 — 1) Село Рам, 2) римски каструм, 3) — средњевековна тврђава
(снимак Команде југословенског ратног ваздухопловства)

Photographies à vol d'oiseau. „1“ village de Ram, „2“ castel romain „3“ forteresse du Moyen-âge

предусретљивости Команде југословенског ратног ваздухопловства (нарочито капетана Шали-а, поручника Ранисављевића, заствника Шеруге и Кларића) ми овде доносимо уз нашу скицу узету на терену (сл. 4 и 5).

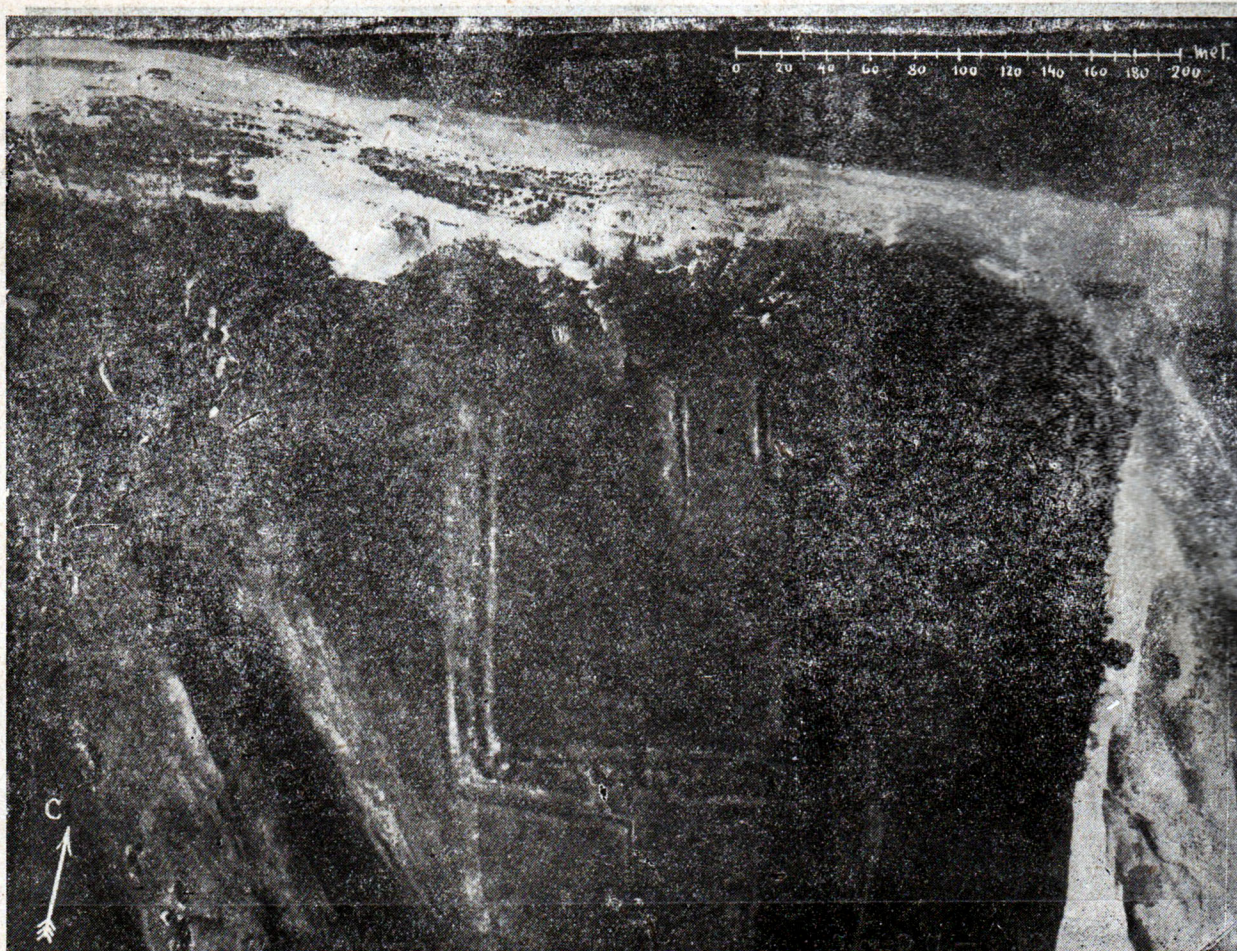
Каструм има облик правоугаоног утврђења, са краћом страном на обронку више обале. У с/и углу био је један уже издвојени правоугаони део (величина спољњег правоугаоника је 140×200 м. а унутарњег 50×60 м.) За овај унутарњи правоугаоник (обележен са А на сл. 6) би се могло помишљати да је могао бити тзв. „преторијум“.

Зидови су били озидани ломљеним каменом, од кога има још једва трагова јер су сељаци сав камен већ разнели. На авионском снимку (сл. 5), линије тих зидова у ствари виде се као ровови, који су остали тамо где је чак и темељ зида раскопан и однесен. Ипак се, благодарећи томе снимку, види (што је на самоме терену већ скоро немогуће приметити) да је велики правоугаоник имао округле куле на угловима, затим на јужној страни две спојене куле између којих је вероватно био главни улаз, а такође да је било још кула и на подужним странама, донекле слично касноантичким утврђењима код Голупца и на Чесави, између Брњице и Добре, затим још у Кладову (велич. 54×100 м.) и на „Караташу“ код Си-

па — све на Дунаву, које је публиковао Ф. Каниц, као и тимочким градовима Гамзиграду и Шаркамену, које је снимио проф. Ђ. Бошковић. Споља око зидова био је ров који се и данас очувао и чија је спољна страна можда имала и један лакши зид. Унутарњи правоугоник имао је такође округле куле на угловима (све сл. 5 и 6).

Рам се налази на месту старе Lederate, а према проф. д-р М. Васићу, овде се може помишљати и на мостобран који би ову станицу спајао понтонским мостом са утврђењем на острвцу с оне стране Дунава, тачно према нашем кастрumu (сл. 7), на коме се после развио мађарски средњевековни град Хором (Харам, Стари Харам или Ујпаланка — данас Банатска паланка), чији се остаци порушених каменних зидова и данас још виде. Ту је можда Домицијан превео војску идући на Дакију.

У вези са оба ова каструма не би требало заборавити ни Прокопијево тврђење да је Јустинијан саградио или обновио 80 утврђења на Дунаву (пored 370 утврђења дубље у земљи) међу којима Сингидун и Виминациум, а зна се да су и византиска утврђења (Ch. Dichl — »L'Afrique byzantine« Paris, 1896) имала често четвороугаоне основе, са по четири округле куле на угловима, какву основу има и наш каструм код Рама Тој основи су веома сличне оне

Сл. 5 — Авионски изглед римског каструма код Рама (снимак Команде југословенског ратног ваздухопловства)
 Vue à vol d'oiseau du castel romain près de Ram

у Тунису и Алжиру из Јустинијановог времена, а нарочито Thelepte, Timgad, Tubunae и Sitifis. Полигоналне основе кула или бастиона на Куличу истоветне су са онима на византиској тврђавици у Сакицолу код Царичина града.

Донели смо ова два приказа, како бисмо стручњацима олакшали проучавање старог Лимеса, који је почео да се формира у нашој зем-

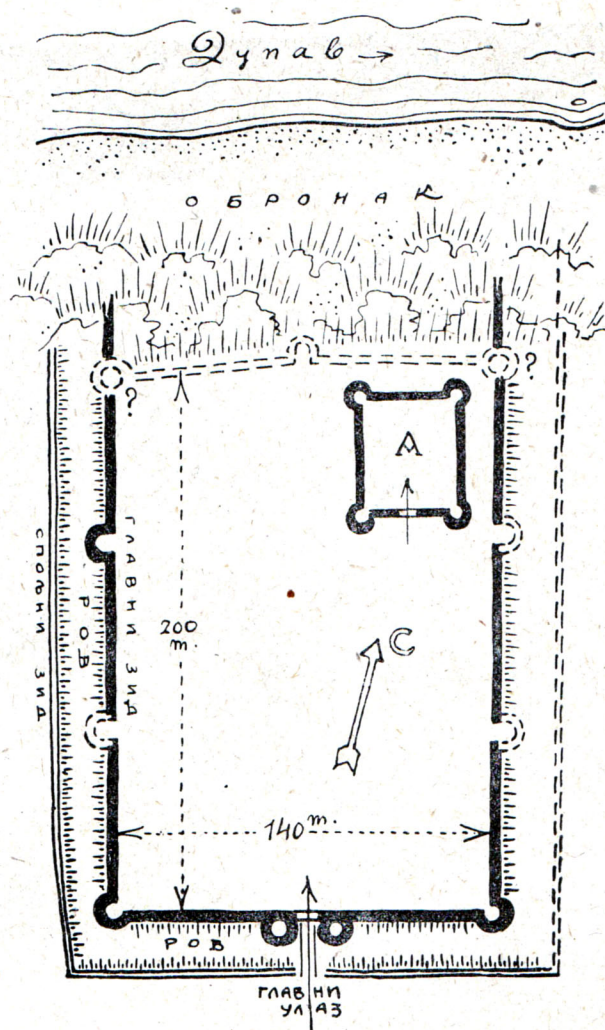
љи, на десној обали Дунава, још од времена са краја првога века наше ере, а који је нарочито јако био изграђен, пошто је Аурелијан (270-5 год.) напустио Дакију, и то у циљу да се спречи надирање „Варвара” са севера у Римску империју. Јустинијан је, најзад у VI веку, још једном појачао ову линију.

А. Дероко

LES CASTELS DU «LIMES» ROMAIN PRES DE KULIČ ET DE RAM.

L'aperçu donne des détails concernant deux castels sur le «Limes», série de fortifications construites par les Romains aux IIe et IIIe siècles pour arrêter la pénétration barbare par le Danube. Le premier castel est celui de Kulič, près de Smederevo, tandis que le second se trouve près du village de Ram. Le premier castel, de forme polygonale, conserve encore quelques pans de murs, tandis que le second, de forme rectangulaire, est complètement détruit.

A. Deroko

Сл. 6 — Скица основе римског кастрома код Рама — Plan du castrum près de Ram

Сл. 7 — Град Харам, на Дунаву, преко пута римског кастрома код Рама
Restes de Haram de l'autre côté du Danube, en face de Rem.